

Representantforslag 46 S

(2015–2016)

fra stortingsrepresentantene Olaug V. Bollestad, Hans Fredrik Grøvan, Line Henriette Hjemdal og Anders Tyvand

Dokument 8:46 S (2015–2016)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Olaug V. Bollestad, Hans Fredrik Grøvan, Line Henriette Hjemdal og Anders Tyvand om å innføre prosjektet «Livsmestring i skolen» på skolens ungdomstrinn

Til Stortinget

Bakgrunn

Både Elevundersøkelsen og Pisa-rapporten fra OECD viser at barn og ungdom i Norge stort sett har det bra på skolen og trives godt. Samtidig vet man at barn og unge må forholde seg til ulike former for press, krav og forventninger på en rekke arenaer i samfunnet. For flere blir hverdagen krevende og vanskelig å mestre.

Mange opplever at de må lykkes både faglig, sosialt, sportslig, kroppslig og økonomisk for å ha et liv og en hverdag som innfrir samfunnets idealer, krav og forventninger. I en skolehverdag med mer testing og vurdering av elevenes prestasjoner enn tidligere, fulgt av større oppmerksomhet rundt faglige resultater i skolen, er det mange som lever under et kontinuerlig prestasjonspress. Altfor mange har en opplevelse av at de ikke strekker til, og at deres vanlige liv ikke er gode nok. I tillegg opplever mange å ha bekymringer i hverdagen som har sammenheng med relasjonelle utfordringer, mobbing, psykiske lidelser eller problemer i hjemmet.

Bekymring og utilstrekkelighet

I NOU 2015:2, «Å høre til», viser Djupedal-utvalget til studier som viser at til sammen 30 pst. av ungdomsskoleelevene oppgir at de den siste uken har opplevd å være ganske eller veldig mye plaget av tan-

ker om at «alt er et slit», eller at de «bekymrer seg for mye om ting». En annen studie viser at over halvparten av jentene og om lag en fjerdedel av guttene i samme alder har opplevd å bekymre seg mye for ting i løpet av den siste uken.

Fire av ti barn opplever at de har for mye å gjøre i løpet av dagen. Det er også en del unge som ønsker seg mer tid til samvær med venner, men føler at de ikke har tid til det. Det ser ut til at særlig jenter i økende grad føler seg utilstrekkelige. I 2013 var 36 pst. av jentene misfornøyd med måten de levde livet sitt på, mot 25 pst. i 2010. I tillegg har det vært en markant økning i tallet på jenter som rapporterer om at de ofte er skuffet over seg selv. I 2010 svarte 30 pst. av jentene at de syntes denne påstanden passet ganske godt eller svært godt. I 2013 svarte hele 39 pst. av jentene det samme (NOU 2015:2).

Kroppspress og selvbilde

Dagens unge vokser opp i et samfunn der de konstant eksponeres for en rekke ulike medieinntrykk, og barn og unge er en viktig målgruppe for reklame og kommersielle mediebudskap. Sterk kommersiell påvirkning av barn og unge kan på en uheldig måte påvirke deres identitet og selvforståelse, og bidra til å utvikle usunne og urealistiske kropps- og skjønnhetsidealer.

Av NOU 2015:2, «Å høre til», går det fram at mange ungdom har et negativt forhold til sin egen kropp. Kroppsbildet handler om en persons forestilling om og oppfatning av sin egen kropp, og er nær knyttet til selvbildet. Et negativt selvbilde kan føre til at man tolker alt ved utseendet sitt negativt, hvilket kan gi et negativt kroppsbilde. En studie blant 1 000 ungdommer viser at kravene til å skulle ha en perfekt kropp og et perfekt utseende starter tidlig. Et livsvarig negativt kroppsbilde kan etableres allerede i 10-årsalderen. Det er flere jenter enn gutter som er mis-

fornøyd med kroppen sin. Ved 10-årsalderen mener 20 pst. av jentene og 15 pst. av guttene at de er for tykke. Når de har blitt 16 år, er hele 43 pst. av jentene og 16 pst. av guttene misfornøyd med kroppen sin fordi de føler seg tykke. Det var betydelig flere jenter som opplevde å ha et dårlig selvbilde i 2013 enn i 2010.

Kjøpepress

Kjøpepress i den form at man føler at man må kjøpe ting for å få anerkjennelse, aksept og tilgang til fellesskap og aktiviteter, anses for å være et økende fenomen i dagens forbrukersamfunn. Én av tre barn og unge gir uttrykk for at de opplever et press i sitt miljø for å ha de nyeste, dyreste og fineste tingene. Det er signifikant flere jenter som sier at de kjenner på kjøpepress (37 pst. blant jenter og 25 pst. blant gutter), og jenter i alderen 12–15 år (47 pst.) er særlig utsatt. Trolig henger det sammen med at gruppetilhørighet er særlig viktig for jenter i denne alderen (Statens institutt for forbruksforskning, prosjektnotat nr. 10-2015) En Gallup-undersøkelse fra 2001 blant foreldre med barn under 18 år fant at 60 prosent av foreldrene var helt eller litt enig i at deres barn var utsatt for sterkt kjøpepress.

Betalingsanmerkninger, inkassosaker og gjeld i form av forbrukslån er en økende trend i befolkningen generelt og blant ungdom spesielt. Andelen unge med ubetalt forbruksgjeld har de senere årene steget kraftig. Nordmenn i starten av tjuetårene skylder til sammen over én mrd. kroner i inkassogjeld (Intrum Justitia, 2013).

Dette overforbruket, som ofte starter i ung alder, skyldes gjerne mangel på kunnskap, erfaring og selvsinn. Variasjonen er stor i hva ungdom kan om budsjettering, sparing, betalingsevne og håndtering av egen økonomi. For å utvise noe av informasjonskløften mellom barn fra ulike familier og samfunns- lag bør skolen bidra mer med opplæring og bevisstgjøring rundt privatøkonomi.

Livsstil og rusmiddelbruk

På ungdomstrinnet trener mer enn åtte av ti minst én gang i uka (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Rapport 10/14). Samtidig som de fleste trener jevnlig, er det mange som er lite fysisk aktive og for mye stillesittende i hverdagen. Dette kan i sin tur føre til muskel- og leddplager, tretthet og svekket evne til konsentrasjon.

Mens utfordringen for noen unge er å være nok i bevegelse, finnes det andre som er sykkelig opptatt av trening og kosthold. For noen kan fokuset på å spise sunt føre til utvikling av spiseforstyrrelser, mens andre tyr til doping for å oppnå resultater i treningen. Antidoping Norge rapporterer om økt dopingmisbruk det siste tiåret, og erfaringer viser at det er grunnleg-

gende mangel på kunnskap om doping og konsekvenser av misbruk.

Bruken av sovemedisin og midler mot angst og depresjon blant ungdom har økt med over 30 pst. i løpet av de siste fem årene. Flere av medisinene er vanedannende. Den største relative andelen av brukere har skjedd for sovemidler (Folkehelse-instituttets reseptregister).

Andelen røykere både blant ungdom og voksne har gått markant ned fra årtusenskiftet til i dag. Samtidig har andelen unge som snuser gått mye opp i de senere årene (NOVA Rapport 10/14). Det er variasjoner i hvordan skolene håndhever tobakksforbudet for elevene, men mange steder gjøres det for lite innen både håndheving og holdningsarbeid.

Alkoholkonsumet blant ungdom har flatet ut de senere årene, men det er fremdeles mange som drikker alkohol, spesielt i de siste tenårene. Alkoholbruk har ofte en sammenheng med vennskap og sosialt liv, men samtidig vet man at det å drikke gir risiko for skader, kriminalitet, psykiske plager, antisosial atferd og debut med sterkere rusmidler.

På ungdomstrinnet er det få ungdommer som har brukt narkotiske stoffer, rundt 3 pst., men på videregående er det betydelig flere, særlig blant guttene. Én av fem gutter på VG3 har brukt hasj eller marihuana i løpet av det siste året (NOVA Rapport 10/14). Det er en tydelig sammenheng mellom bruk av disse stoffene og psykiske plager, samt kriminalitet og sosiale problem.

Mobbing

Alle elever har rett til et læringsmiljø uten mobbing. Likevel er det altfor mange elever som opplever å bli mobbet på skolen. For mange er mobbing, trakassering, krenkelser og sosial isolasjon en del av skolehverdagen. Dette innebærer en krenkelse av menneskeverdet, og kan for enkelte innebære en ødelagt barndom.

Det har opp igjennom årene blitt iverksatt en rekke ulike tiltak for å forsøke å redusere mobbingen. Det er vanskelig å finne eksakte tall på hvor mange som utsettes for mobbing, og hvordan mobbingens omfang har utviklet seg de siste årene. Dette har sammenheng med ulike definisjoner og ulike metodiske fremgangsmåter i ulike undersøkelser som er gjennomført.

I Elevundersøkelsen fra 2013 oppga 4,2 pst. av elevene fra 5. klasse i grunnskolen til VG3 at de ble mobbet to til tre ganger i måneden eller mer. I underkant av 3 pst. mobbes én eller flere ganger i uken. I 2014 svarte 3,9 pst. av elevene at de ble mobbet to til tre ganger i måneden eller mer, mens om lag 15 pst. oppga at de ble krenket på skolen mer enn to til tre ganger i måneden.

Omfattende forskning viser at mobbing ikke bare påvirker elevenes trivsel og sosiale tilhørighet på

skolen, men at den også har negative konsekvenser for skolefaglige prestasjoner. Mobbing kan også få fysiske og psykiske konsekvenser, påvirke elevens verdensanskuelse og livskvalitet, og få konsekvenser også for det sosiale nettverket i voksen alder (NOU 2015:2).

En rekke ulike faktorer kan påvirke mobbingens omfang. Blant annet har medelevers reaksjonsmønster stor betydning. Forskning har vist at dersom tilskuerne til mobbingen forsvare den som blir mobbet, fører det til at mobbingen avtar. Støtte til den som mobber, fører til at mobbingen øker.

Psykiske lidelser

Psykiske helseplager er en av Norges største folkehelseutfordringer. Så mye som 50 pst. av befolkningen opplever en psykisk lidelse i løpet av livet. 70 000 barn og unge har psykiske lidelser som krever behandling. I Norge har omkring 8 pst. av barn og unge en diagnostiserbar psykisk lidelse, og mellom 15 og 20 pst. av barn og unge har nedsatt funksjon på grunn av psykiske plager (Psykiske lidelser blant barn og unge i Norge, Mathiesen, Karevold & Knudsen, 2010). Mange barn og unge sliter også med stressrelaterte psykiske helseplager, vold og mobbing (NOVA Rapport 10/13).

Personer med psykiske vansker i barne- eller ungdomsårene har økt risiko for å oppleve psykiske plager og psykiske lidelser senere i livet. Av dem som har én psykisk lidelse, vil halvparten ha minst én psykisk lidelse til. Mange som har psykiske lidelser, er ikke i kontakt med helsetjenesten for disse lidelsene.

Ungdomstiden er en sårbar tid, og mange strever med overgangen fra barndom til voksenliv. 30 prosent av ungdommen fullfører ikke skoleløpet, og rapporter viser at hovedårsaken til frafallet er psykiske problemer. Frafall fra videregående på grunn av psykiske problemer er en av de største risikofaktorene for videreutvikling av psykiske lidelser, rusmiddelproblemer, frafall fra arbeidsliv og tidlig uførhet.

Stadig mer forskning viser at opplæring som på ulike måter knyttes til psykisk helse, tanker, følelser og atferd, har en god forebyggende effekt på psykiske problemer og lidelser.

Skolens rolle

Skolen er en svært viktig samfunnsarena. Skolen har ikke bare et ansvar for å tilby undervisning som gir elevene kunnskaper og ferdigheter, men er også forpliktet til å legge til rette for gode og trygge læringsmiljøer. Alle elever har en lovfestet rett til et godt psykososialt miljø på skolen. Skolen er også forpliktet til å jobbe aktivt for å oppfylle denne rettigheten. I opplæringslova § 9a-1 står det:

«Alle elever i grunnskolar og vidaregåande skolar har rett til eit godt fysisk og psykososialt miljø som fremjar helse, trivsel og læring.»

Skolen har et bredt samfunnsoppdrag. I tillegg til å gi elevene fagspesifikke kunnskaper og ferdigheter skal skolen gjøre dem i stand til å mestre sine egne liv.

I opplæringslovas formålsparagraf står det blant annet:

«Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet.»

I læreplanens generelle del står det:

«Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre. Den skal gi hver elev kyndighet til å ta hånd om seg selv og sitt liv, og samtidig overskudd og vilje til å stå andre bi (...).»

Kompetansemålene i skolens læreplaner skal gjenspeile formålsparagrafen og læreplanens generelle del. Formålsparagrafen er rettslig bindende for skolene, og skolen er forpliktet til å omsette bestemmelsen til praksis. Samtidig er formålsparagrafen videre og mer omfattende enn summen av de ulike læreplanenes kompetansemål. Kunnskaper, ferdigheter og holdninger som er nødvendig for å kunne mestre sitt eget liv, kan vanskelig avgrenses til kompetansemålene i ett eller flere skolefag. Det er heller ikke all denne kunnskapen og kompetansen som egner seg like godt for vurdering og karaktersetning.

På enkelte områder i skolen er det iverksatt prosjekter som virker kompletterende til skolefagenes læreplaner, for å nå målene i formålsparagrafen og læreplanens generelle del. «Den kulturelle skolesekken» er et prosjekt som delvis er knyttet opp til kompetansemål i skolene læreplaner, men som samtidig skal tjene til å oppfylle skolens brede samfunnsoppdrag utover de definerte kompetansemålene.

Forslagsstillerne ser for seg at man kan innføre et prosjekt i skolen etter samme modell, som tar sikte på å gi elever undervisning som kan gjøre dem bedre i stand til å møte livets oppgaver og ta hånd om seg selv og sitt liv. Undervisningen trenger ikke å være direkte knyttet til kompetansemålene i ett eller flere av skolens undervisningsfag. «Livsmestring i skolen» er tenkt som en nasjonal kompetanseressurs som tilbys skolen på samme måte som «Den kulturelle skolesekken». Mens «Den kulturelle skolesekken» benytter seg av profesjonelle kulturutøvere som gir elevene kulturelle opplevelser, kunnskaper og erfaringer, kunne man i et prosjekt kalt «Livsmestring i skolen» invitert representanter fra ulike profesjoner inn i skolen. Disse kunne lagt til rette for refleksjon og samtale elevene imellom, og gitt undervisning i

temaer som er viktige for at barn og unge skal være i stand til å mestre sitt eget liv og sin egen hverdag. I et slikt prosjekt vil helsesøstre, psykologer, forbrukerøkonomer og fagpersoner fra en rekke andre felt kunne bidra med verdifull kunnskap og erfaring.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å innføre prosjektet «Livsmestring i skolen» på skolens ungdomstrinn, etter modell av «Den kulturelle skolesekken».

3. februar 2016